

УДК 339.5(477)

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ БУДІВЕЛЬНИМИ ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ

Алієв Р. А., аспірант кафедри міжнародної економіки, ДВНЗ «ПДАБА», м. Дніпро
Орловська Ю. В., д.е.н., проф., зав. каф. міжнародної економіки, ДВНЗ «ПДАБА», м. Дніпро

Алієв Р.А., Орловська Ю. В. Інтенсифікація зовнішньої торгівлі будівельними послугами України.

Зроблено аналіз проблем розвитку зовнішньої торгівлі України на ринку будівельних послуг. Визначено, що незважаючи на високі темпи розвитку будівельних послуг в Україні за останні роки, внутрішній ринок досі не насичений - як і раніше існує значна потреба в будівництві житла, рекреаційних об'єктів, об'єктів цивільної інженерії, житлових і нежитлових об'єктів. Тому в першу чергу необхідно розвинути внутрішній ринок будівельних послуг і довести його до певної стадії насичення, що, в свою чергу, неможливо без продуманої стратегії розвитку всієї будівельної галузі. Обґрунтовано, що при формуванні державної стратегії виходу України на міжнародний ринок будівельних послуг, необхідно виходити з оцінки економічних і соціальних вигод від збільшення експорту та імпорту окремих видів послуг. Тобто на даному етапі розвитку української економіки в цілому, та відповідно існуючого рівня насиченості внутрішнього ринку будівельних послуг, найбільш вигідною є державна стратегія, спрямована не стільки на експорт, скільки на імпорт даного виду послуг. Причому з обов'язковим врахуванням інноваційної складової, яка забезпечує відповідність міжнародним стандартам життя. З метою підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку будівельних послуг запропоновано Стратегію інноваційного розвитку будівельної галузі України.

Aliiev R., Orlovskaya Y. Intensification of foreign trade in construction services in Ukraine.

The problems of Ukraine's foreign trade in the construction market have been analyzed. It has been determined that despite the high rate of construction services in Ukraine in recent years, the domestic market is still not saturated - there is still a significant need for housing, recreational facilities, objects of civil engineering, residential and commercial facilities. Therefore, the first step is to develop the domestic market for construction services and bring it to a certain stage of saturation, which, in turn, is impossible without a sound strategy for development of the construction industry. It is proved that creating a state strategy for entering the international market of construction services for Ukraine requires an assessment of the economic and social benefits of increasing export and import of certain types of services. That is, at this stage of development of the Ukrainian economy as a whole and in accordance with the current level of saturation of the domestic construction market, the most profitable state strategy is to concentrate not on exporting, but rather on importing this kind of services, necessarily taking into consideration the innovative component that ensures compliance with international standards of life. A strategy for innovative development of the construction industry in Ukraine aimed at increasing competitiveness on the international market is proposed. It is proved that greater coordination of construction companies' efforts, investors, regional and national authorities should be prioritized to support the construction market transformation in modern conditions, as well as to develop a common program of action, including a public-private partnership.

Алиев Р.А., Орловская Ю. В. Интенсификация внешней торговли строительными услугами Украины.

Проведен анализ проблем развития внешней торговли Украины на рынке строительных услуг. Определено, что несмотря на высокие темпы развития строительных услуг в Украине за последние годы, внутренний рынок до сих пор не насыщен - по-прежнему существует значительная потребность в строительстве жилья, рекреационных объектов, объектов гражданской инженерии, жилых и нежилых объектов. Поэтому в первую очередь необходимо развить внутренний рынок строительных услуг и довести его до определенной стадии насыщения, что, в свою очередь, невозможно без продуманной стратегии развития всей строительной отрасли. Обосновано, что при формировании государственной стратегии выхода Украины на международный рынок строительных услуг, необходимо исходить из оценки экономических и социальных выгод от увеличения экспорта и импорта отдельных видов услуг. То есть на данном этапе развития украинской экономики в целом, и в соответствии существующего уровня насыщенности внутреннего рынка строительных услуг, наиболее выгодной является государственная стратегия, направленная не столько на экспорт, сколько на импорт данного вида услуг. Причем с обязательным учетом инновационной составляющей, которая обеспечивает соответствие международным стандартам жизни. С целью повышения конкурентоспособности на международном рынке строительных услуг предложено Стратегию инновационного развития строительной отрасли Украины.

Постановка проблеми. Сучасна позиція України на світовій арені недостатньо повно відображає можливості і інтереси країни та не відповідає тій стратегії, яка обрана державою для її розвитку. Зокрема, частка нашої країни у світовій торгівлі послугами продовжує залишатися незначною, що вимагає переосмислення стратегії і політики держави в цій сфері. В той час в більшості розвинутих країнах розвитку сфери послуг приділяється значна увага. Якщо оцінювати стратегію української держави в розвитку міжнародної торгівлі будівельними послугами з точки зору забезпечення національної конкурентоспроможності (до якої відноситься як збільшення продуктивності, так і підвищення рівня життя населення) і з точки зору забезпечення і захисту соціальних інтересів суспільства, то цілком очевидно, що пріоритетом в даному випадку має бути задоволення внутрішнього попиту перед необхідністю інтеграції в світовий ринок. При цьому, мова йде про задоволення попиту як інших галузей промисловості (перш за все, стратегічних), так і населення країни (житло, інфраструктура і т.п.). Орієнтація на нарощування експорту українських будівельних послуг при незадоволеному внутрішньому попиті навряд чи можна назвати продуманою стратегією. Тому особливої актуальності набувають питання розробки стратегії розвитку даного виду послуг в Україні з метою інтенсифікації зовнішньої торгівлі ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній економічній літературі в основному досліджуються окремі аспекти міжнародної торгівлі послугами, які відображені в працях Л.Антонюк, Д. Лук'яненко, А. Поручника, В. П'ятницького, О. Рогача, А.Румянцева, В. Сіденка, С. Сіденко, О. Скаленка, В. Степаненка, А. Філіпенка, Т. Циганкової та ін. Отримані опрацювання складають теоретичну та методологічну основу для проведення даного дослідження. Високо оцінюючі внесок вище названих вчених і отримані ними результати дослідження, слід констатувати, що визначення напрямів збільшення обсягів українських будівельних послуг в системі міжнародної торгівлі в глобалізованому світі є недостатньо дослідженими.

Мета статті – дослідження шляхів інтенсифікації міжнародної торгівлі будівельними послугами України.

Викладення основного матеріалу. Необхідно відзначити, що недостатня розвиненість внутрішнього ринку послуг пояснюється, в тому числі і історичними причинами. Характерний для ринкової економіки сектор послуг почав формуватися в

України тільки на початку 1990-х років в результаті перебудови і приватизації. До цього часу внутрішній ринок послуг характеризувався, насамперед, переважанням держави, причому як суб'єкта публічної влади, через жорстке організаційно-правове регулювання торгівлі послугами, так і безпосередньо постачальника послуг, практично монополюючо. З 1990-х років до теперішнього часу внутрішній ринок будівельних послуг знаходиться в процесі безперервного розвитку. Однак, незважаючи на високі темпи розвитку будівельних послуг в Україні за останні роки, внутрішній ринок досі не насичений - як і раніше існує значна потреба в будівництві житла, рекреаційних об'єктів, об'єктів цивільної інженерії та ін. житлових і нежитлових об'єктів. Отже, необхідно, в першу чергу, розвинути внутрішній ринок будівельних послуг і довести його до певної стадії насичення, що, в свою чергу, неможливо без формування достатнього платоспроможного попиту всередині країни.

Саме остання проблема сьогодні, в умовах фінансової кризи виходить на перше місце в стратегії розвитку національної будівельної галузі та інтеграції України в міжнародну торгівлю будівельними послугами. Недостатній попит (під попитом автор тут розуміє саме платоспроможний попит, оскільки як така не підкріплена платоспроможністю потреба в будівельних послугах не може позитивно вплинути на розвиток ринку будівництва) є сьогодні ключовим моментом як для розвитку імпорту, так і для розвитку експорту будівельних послуг. Причому мова в даному випадку йде про такий розвиток, який реально відображає потреби населення та економіки України. Дійсно, невисокий платоспроможний попит на будівельні послуги всередині країни, на перший погляд, може сприяти зростанню експорту таких послуг за кордон, однак, абстрагуючись від реалій сьогоденної ситуації на ринках будівельних послуг зарубіжних країн, викликаних глобальною фінансовою кризою, і, отже, зменшенням платоспроможного попиту на даний вид послуг і за кордоном, необхідно розуміти, що подібне зростання експорту в силу специфіки способів поставки будівельних послуг неминуче пов'язаний зі зростанням інвестицій українських постачальників в закордонне будівництво, а, отже, і з вивезенням капіталу з країни. Здається, що неузгодженість подібного сценарію розвитку експорту послуг при нестачі цих послуг, а так само і інвестицій на ринку внутрішньому, навряд чи може узгоджуватися з національними пріоритетами розвитку економіки України.

Саме тому автори не поділяють точку зору тих, хто пропонує націленість на розвиток експорту українських послуг як на ефективну міру відходу українського експорту від ресурсної орієнтованості. Автори переконані, що при формуванні державної стратегії щодо інтеграції України в міжнародну торгівлю послугами, необхідно виходити з оцінки економічних та соціальних вигод від збільшення експорту та імпорту окремих видів послуг. В даному випадку автори вважають, що на даному етапі розвитку української економіки в цілому, та враховуючі рівень насиченості внутрішнього ринку будівельних послуг, найбільш вигідною є державна стратегія, спрямована не стільки на експорт, скільки на імпорт даного виду послуг. Причому з обов'язковим врахуванням інноваційної складової, яка забезпечує відповідність міжнародним стандартам життя.

Скорочення випуску товарів національними виробниками, як правило, досить швидко компенсується імпортом, що яскраво продемонстрував український ринок товарів 1990-х років. Однак компенсувати відсутність або неефективність послуг вітчизняних постачальників українському споживачеві виявилось складним, в основному через високі адміністративні бар'єри, ризики перехідного періоду в економіці, несприятливого режиму для іноземних інвестицій без яких неможлива торгівля послугами через комерційну присутність, а в разі з будівельними послугами додаткової причиною стали нерозвиненість інфраструктури, непрозорість галузевого ринку, корупція тощо.

При цьому вигоди від збільшення імпорту будівельних послуг досить очевидні. Особливо коли мова йде про постачання будівельних послуг третім способом - шляхом комерційної присутності постачальника будівельних послуг на території України. Перш за все, це збільшення обсягу прямих інвестицій в економіку країни. Причому саме прямих і,

як правило, довгострокових іноземних інвестицій. Друга вигода - трансферт в українську будівельну галузь новітніх будівельних технологій, причому як технологій, що забезпечують такі пріоритетні моменти в сучасному будівництві, як ресурсозбереження та екологічність, так і організаційних технологій, які сприяють вдосконаленню будівельного процесу, управління інвестиційно-будівельними проектами тощо. Зокрема, стосовно необхідності впровадження в українську будівельну галузь показників сталого розвитку під час відсутності вітчизняних технологій, достатніх для досягнення цих показників, залучення іноземних постачальників будівельних послуг могло б, в тому числі, привнести на український ринок модель інтеграції показників сталого розвитку в будівництво на базі проектного підходу (життєвий цикл будівельного проекту - учасники проекту - показники сталого розвитку по окремим учасникам і фазами життєвого циклу).

Нарешті, залучення іноземного підприємницького капіталу у формі ПІІ також є активним засобом боротьби з монополізмом на внутрішньому ринку будівельних послуг та розвитку конкуренції. Як наслідок країна не тільки отримує відсутні інвестиційні ресурси, але при їх допомозі може підняти ефективність функціонування національних постачальників послуг. Прямі іноземні інвестиції при розумному їх використанні сприяють диверсифікації експорту, створенню додаткових робочих місць, не збільшуючи при цьому заборгованості країни та зменшуючи відтік валюти за кордон.

Що стосується експорту українських будівельних послуг, то його стимулювання і заохочення на сьогоднішній день, не повинно бути пріоритетом за цілою низкою причин. Перш за все, як вже зазначалося, сьогодні гострою проблемою є задоволення внутрішнього попиту на будівельні послуги. Крім того, імпорт будівельних послуг переважаючим чином пов'язаний з третім способом поставки, а, отже, з українськими інвестиціями в зарубіжну економіку. При цьому характерною особливістю українських інвестицій за кордон є низький ступінь репатріації прибутку і капіталів, що не дає реальних доходів до національного бюджету, і, по суті, означає вивіз капіталу з країни. Отже в умовах браку інвестиційних ресурсів на внутрішньому ринку стимулювання іноземних інвестицій з України за кордон видається недоцільним.

Розширення експортного потенціалу в багатьох секторах торгівлі послугами можна назвати економічно вигідним та необхідним для забезпечення ефективної інтеграції країни в світове господарство. Так, наприклад, значний обсяг ВВП США складають доходи від експорту банківських, ділових, освітніх послуг. При високому рівні репатріації доходів та капіталу американськими інвесторами і експорт будівельних послуг і інвестицій також обумовлює ефективність для національної економіки розвитку експорту в даному секторі. До того ж, ступінь задоволення внутрішнього попиту на будівельні послуги в США досить висока, що робить експорт послуг за доцільне не тільки з точки зору окремих будівельних компаній, але і з точки зору інтересів економіки.

У випадку з експортом українських будівельних послуг і інвестицій справа йде найчастіше прямо протилежно. Зокрема, збільшення в останні роки активності українських інвесторів на зарубіжних, перш за все європейському, ринках будівельних послуг і нерухомості, багато в чому обумовлено саме прагненням українських юридичних і фізичних осіб вивести свій капітал з країни. Особливо яскраво ця тенденція простежується сьогодні, коли в умовах кризи інвестори багатьох розвинених країн репатріюють капітал, тоді як за офіційними даними відтік капіталу з України збільшився.

Але слід зазначити, що низька якість української статистики в сфері оцінки міжнародної торгівлі послугами та вивезення українських інвестицій не дозволяє сформувати повноцінну картину експорту українських будівельних послуг, проте вивчення ринків будівельних послуг окремих країн та регіонів і зарубіжної статистики дає можливість зробити певні висновки. Одним з основних напрямків для українських інвестицій, пов'язаних з постачанням будівельних послуг сьогодні залишається ринок країн Європейського Союзу.

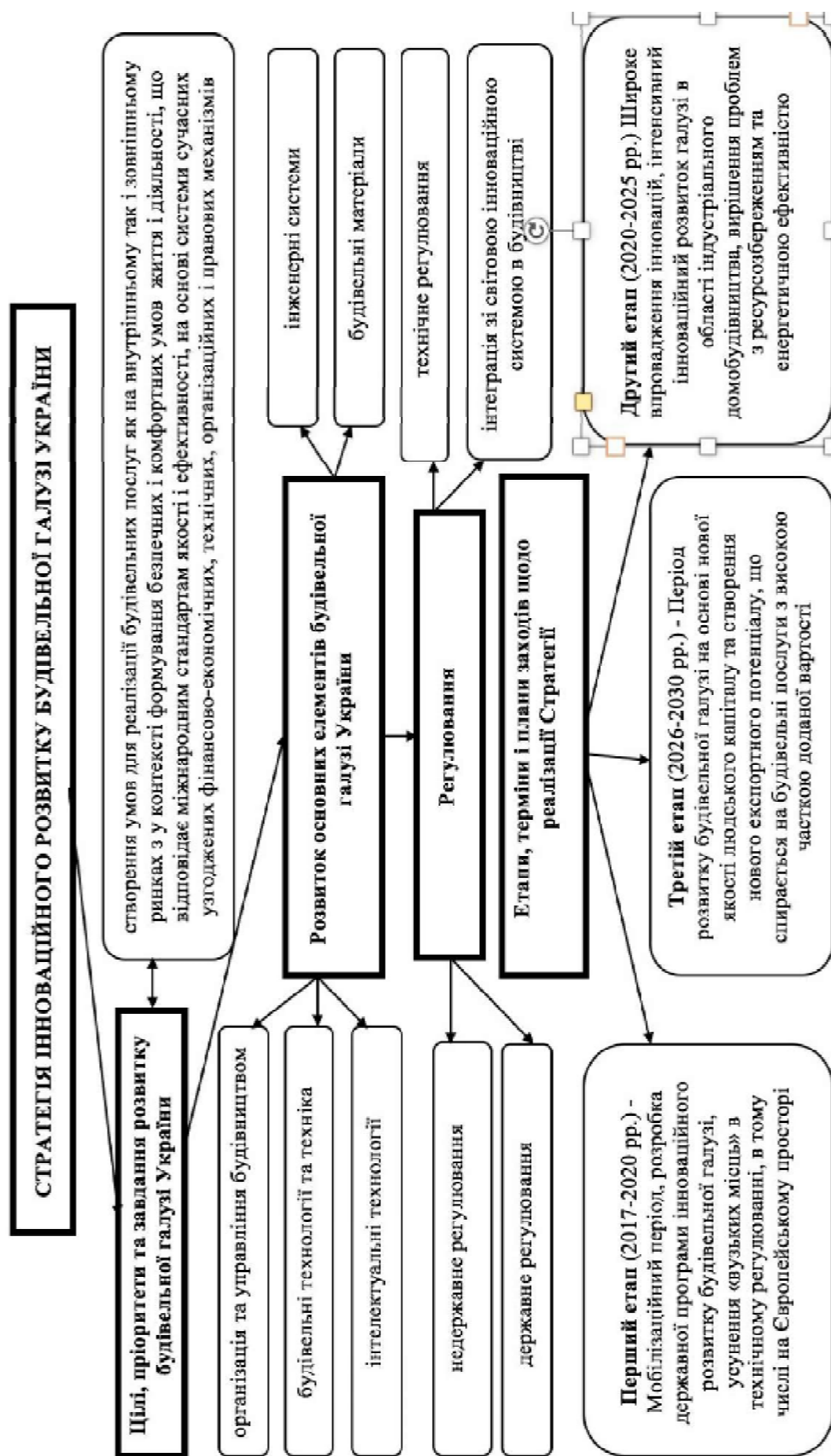

Рисунок 1 – Основні елементи запропонованої Стратегії інноваційного розвитку будівельної галузі України з метою

підвищення міжнародної конкурентоспроможності будівельних послуг.

Але перешкоди для експансії українських будівельних послуг на територію європейських країн, багато в чому можуть бути нівельовані за рахунок використання саме третього способу постачання та створення в приймаючій країні підприємств з українським капіталом (стовідсотковому або у вигляді СП). Такий спосіб поставки послуг дозволяє, по-перше, уникнути багатьох проблем, пов'язаних з обмеженнями на придбання прав на земельні ділянки, отриманням ліцензій тощо, по-друге, дозволяє використовувати вигоди від режиму, що надається сьогодні українським інвестиціям, більш вигідного, ніж режим, що надається іншим способам поставки будь-яких українських послуг. Йдеться про те, що іноземні інвестиції регулюються двосторонніми угодами про заохочення і захист іноземних інвестицій, які у України є практично з усіма європейськими країнами.

В цілому, основним недоліком розвитку української будівельної галузі та процесів інтеграції України в світовий ринок будівельних послуг є відсутність державної політики в даній сфері. З початку 1990-х років регулювання галузі здійснювалося фрагментарно і часто непослідовно. Якогось цілеспрямованого зовнішньоторговельного регулювання в сфері торгівлі будівельними послугами не існувало взагалі. Прикладів недоліків в регулюванні внутрішнього ринку, а також експорту та імпорту будівельних послуг досить багато. Це і спільні для української економіки проблеми державного регулювання, і специфічні, характерні лише для будівельної галузі. Тому вважаємо, що розвиток останньої потребує продуманої та зваженої стратегії розвитку, яка б забезпечувала відповідність ринку будівельних послуг цілям національного економічного та соціального розвитку, включаючи реалізацію концепції сталого розвитку та забезпечення національної конкурентоспроможності на зовнішньому ринку. У зв'язку з цим нами запропоновано Стратегію інноваційного розвитку будівельної галузі України (рис.1). Метою даної стратегії є створення необхідного середовища для реалізації будівельних послуг як на внутрішньому так і зовнішньому ринках у контексті формування безпечних та комфортних умов життєдіяльності, що відповідає міжнародним стандартам якості та ефективності, на основі системи сучасних узгоджених фінансово-економічних, технічних, організаційно-правових механізмів. Для досягнення мети необхідно в пріоритетному порядку спрямовувати зусилля на розвиток кадрового потенціалу, формування нормативної бази, гармонізованої з міжнародними стандартами, стимулювання зростання інвестицій і попиту на інноваційну продукцію, розвитку інноваційної трансферу розробок, переозброєння галузі, інноваційного циклу. Необхідно зазначити, що основним в запропонованій стратегії є посилення координації зусиль будівельних компаній, інвесторів, регіональних і державних властей, спрямованих на підтримку ринку будівельних послуг в сучасних трансформаційних умовах, вироблення спільної програми дій, в тому числі і в рамках державно-приватного партнерства. Конкретні заходи «антикризового» характеру повинні полягати не в перерахуванні коштів з бюджету на фінансування окремих, як правило, пов'язаних з місцевими або регіональними органами влади великих будівельних компаній, а скоріше в діях, спрямованих на довгострокову стабілізацію в галузі, вирішення проблеми неплатежів, стимулювання платоспроможного попиту на будівельні послуги, залучення іноземних інвестицій, в тому числі інвестицій в рамках зарубіжних поставок будівельних послуг.

Висновки. В результаті аналізу проблем розвитку зовнішньої торгівлі України на ринку будівельних послуг визначено, що незважаючи на високі темпи розвитку будівельних послуг в Україні за останні роки, внутрішній ринок досі не насичений - як і раніше існує значна потреба в будівництві житла, рекреаційних об'єктів, об'єктів цивільної інженерії, житлових і нежитлових об'єктів. Тому в першу чергу необхідно розвинути внутрішній ринок будівельних послуг і довести його до певної стадії насичення, що, в свою чергу, неможливо без продуманої стратегії розвитку всієї будівельної галузі.

Також при формуванні державної стратегії виходу України на міжнародний ринок будівельних послуг, необхідно виходити з оцінки економічних і соціальних вигод від збільшення експорту та імпорту окремих видів послуг. Тобто на даному етапі розвитку

української економіки в цілому, та відповідно існуючого рівня насиченості внутрішнього ринку будівельних послуг, найбільш вигідною є державна стратегія, спрямована не стільки на експорт, скільки на імпорт даного виду послуг. Причому з обов'язковим врахуванням інноваційної складової, яка забезпечує відповідність міжнародним стандартам життя. Тому, з метою підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку будівельних послуг, було запропоновано Стратегію інноваційного розвитку будівельної галузі України, яка дозволить вітчизняним підприємствам в довгостроковій перспективі зайняти гідне місце на міжнародному ринку будівельних послуг.

Список використаних джерел:

1. Дугінець Г.В. Трансформація корпоративної структури світового ринку будівельних послуг в умовах глобалізації [Текст] /Г.В. Дугінець, Є.П. Морозова// Вісник ХДУ Серія Економічні науки. Випуск 19. Частина 1. 2016 – С.25-28.
2. Зовнішня торгівля України товарами за 2014 рік: Експрес-випуск / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Мельник Ю. Формування стратегічних пріоритетів України на міжнародному ринку послуг [Текст] / Ю. Мельник // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2007. – № 4. – С. 72–83.
4. European Construction Monitor Trends for 2013-2015: Supply chain pressure in recovering markets: an isolated case or an emerging trend?. - Deloitte Real Estate, European Construction Monitor 2014, December 2014.
5. International Construction Costs Report: What will it mean for 2015. – ARCADIS, 2015.
6. Strategy for the Sustainable Competitiveness of the Construction Sector and its Enterprises // Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. COM(2012) 433 final. – Brussels, 31.7.2012.
7. World Construction Market Hit with Steepest Drop in 20 Years. 2 April 2009. IHS Global Insight. Lexington MA, United States.
8. Industry and construction statistics - short-term indicators [Electronic resource]. – EC: Eurostat, October 2014. – Mode of access: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Industry_and_construction_statistics_-_short-term_indicators

Ключові слова: будівельні послуги, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, економіка України, внутрішній ринок, світовий ринок послуг.

Ключевые слова: строительные услуги, внешняя торговля, экспорт, импорт, экономика Украины, внутренний рынок, мировой рынок услуг..

Keywords: construction services, foreign trade, exports, imports, Ukraine's economy, the domestic market, global market services..